
РЕЦЕНЗИЯ

на монографію Б. В. Змерзлого та Є. О. Вороніної

«ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ СОЗДАНИЯ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАРАНТИННЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ В РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ В КОНЦЕ XVIII – НАЧАЛЕ XX ВВ. (НА МАТЕРИАЛАХ ТАВРИЧЕСКОЙ ГУБЕРНИИ)»

Кузьменко В. Б.

доктор юридичних наук, професор

Розвиток сучасної санітарно-епідеміологічної служби України, як і загалом всієї системи охорони здоров'я, сьогодні переживає вельми критичний період. Все більше українське суспільство негативно та недовірково ставиться до їх діяльності, багато запитань викликало рішення щодо реформування інституту швидкої допомоги. При цьому звичайне реформування та «кадрові рішення», як на це вказує досвід років незалежності нашої держави, на жаль, не здатні вирішити ці глибинні проблеми, а заяви щодо приведення до вимог Євросоюзу українського законодавства більше орієнтовані на зовнішнє сприйняття. Саме тому звернення до історичного досвіду розвитку одного з важливих складових системи охорони здоров'я, якими були у свій час карантинні установи суди, на сьогоднішній день вважаю актуальним та необхідним, а можливе використання результатів подібних досліджень життєво важливим для майбутнього нашої держави, у ході її інтегрування до лав ЄС.

Структура роботи виглядає логічною та відповідає поставленій меті та завданням дослідження. Зрозуміло виокремлені хронологічні рамки дослідження. Ґрунтовними також є опрацьовані авторами історіографія та джерельна база дисертації.

Як зрозуміло зі змісту монографії, ця робота носить скоріше історично-теоретичний характер. Адже Борису Володимировичу та Євгенії Олегівні довелося, з огляду на значні лакуни в історіографії проблеми, вперше відтворити всю систему карантинних установ Російської імперії, що у своїй переважній більшості діяла на Півдні України. Саме це і обумовило зробити основний наголос у використанні переважно таких джерел, як законодавчі акти. Такий підхід є цілком слушним, адже найбільш важливими законодавчими актами, що регулювали діяльність карантинних установ півдня нашої держави були карантинні статuti.

При цьому автори добросовісно опрацювали і таку важливу частину джерельної бази роботи, якою є архівні матеріали. Це дозволило більш детально розкрити процес створення, розвитку та практичної діяльності карантинних установ Таврійської губернії, відтворити історію підрозділів карантинної варті тощо.

Дослідники переконливо зазначили, що створена на Півдні України система карантинних установ на протязі XIX ст. стала основним форпостом Російської імперії у галузі захисту найбільш заселених її регіонів від небезпеки проникнення морським та сухопутними шляхами небезпечних хвороб. Інші підрозділи карантинної служби в Росії були набагато менш потужними, отримали пристосований до місцевих умов устрій та відповідну нормативно-правову базу. Лише українські карантини діяли виключно за карантинними статутами.

Автори наочно підтвердили, що санітарно-епідеміологічна служба Російської імперії, яка існувала насамперед у вигляді карантинних установ та розташовувалась на кордонах

держави, була направлена, здебільшого, на забезпечення безпеки населення прилеглих регіонів, розвиток міжнародної та каботажної торгівлі, тощо. Крім того, карантинні установи, як такі, що першими зустрічали пасажирів та екіпаж суден, виконували певні поліцейські та митні функції із контролю пасажиропотоку, щодо ввезення певних категорій товарів, тощо. Розкриття цієї системи у всіх її проявах та еволюції і є головним досягненням Змерзлого Б. В. та Вороніної Є. О. Адже не дослідивши усіх складових державної системи, особливостей та правових засад їх формування й діяльності, взаємодії з іншими державними органами та структурами, ми не будемо мати можливості об'єктивно оцінити її рівень розвитку, направленість, здатність до еволюції та напрямки цієї еволюції.

При всіх очевидних досягненнях представленої до рецензії роботи, мушу зважити на те, що автори, як на мою думку, недостатньо торкнулися проблеми ефективності діяльності карантинних установ. Хоча, у той же час, Борис Володимирович та Євгенія Олегівна згадують у своїй роботі випадки їх активної боротьби з проникнення у центральні регіони країни низки епідемічних хвороб. На нашу думку, критерієм такої ефективності можуть слугувати не лише власне процес діяльності карантинних установ, але й відсутність, чи навпаки, випадки спалаху масових інфекцій у прикордонних та внутрішніх регіонах держави.

Більш детально необхідно було позначити й еволюцію об'єктів та предметів правового регулювання карантинного законодавства, зробити наголос на тому, що створена у другій половині XIX ст. система карантинних установ, з одного боку відповідала рівневі розвитку суспільства свого часу та завданням, що перед нею стояли; з іншого ж, стала відголоском поразки Росії у Кримській війні (Східній), та необхідністю пристосування вітчизняного законодавства у цій галузі до європейських та міжнародних стандартів. Підтвердженням тому є і те, що у повному обсязі карантин Керчі не було відновлено, через постійні зміни у міжнародних договорах, що стосувались діяльності карантинних установ.

Певно, Змерзлому Б. В. та Вороніній Є. О. потрібно було також зробити більший наголос на особливості діяльності карантинних установ Таврійської губернії у специфічних умовах регіону, важливості каботажного судноплавства для його нормальної життєдіяльності, виокремити військову специфіку діяльності карантинних установ, хоча б на прикладі Севастополя тощо.

Цілком слушною вважаю думку авторів щодо еволюції засад діяльності карантинних установ та інших державних органів за часів епідеміологічної небезпеки та власне під час боротьби з епідеміями. Дослідникам вдалося розкрити значну деталізацію послідовно прийнятих нормативно-правових актів, зміну підходів до діяльності карантинних установ та їх підрозділів, вплив розвитку техніки, економіки та медичних знань на цей процес. Не менш важливою та науково обґрунтованою вважаю думку авторки щодо провідного місця та ролі карантинних установ у системі санітарно-епідеміологічних служб та системи охорони здоров'я населення у Російській імперії.

Отже, зважаючи на вищезазначене, можна дійти висновку, що навіть з урахуванням вказаних зауважень, які здебільшого носять рекомендаційний характер, вважаю, що монографічне дослідження Змерзлого Б. В. та Вороніної Є. О. «Правовые основы создания и деятельности карантинных учреждений в Российской империи в конце XVIII – начале XX вв. (на материалах Таврической губернии)» не лише справляє позитивне враження, але й є важливим та вельми актуальним на шляху вивчення форм, підходів, правових актів, державних установ та їх підрозділів, що діяли на теренах нашої держави у різні історичні періоди.